

Výhrada právní moci.

Gabriel B u d í k.

Podle novinářských zpráv bude zákon č. 251/34 Sb. z. a n., kterým byly do značné míry omezeny opravné prostředky k nejvyššímu soudu, prodloužen do konce r. 1938. Tyto zprávy vedou mne k této úvaze.

Právní pořádek i právní bezpečnost vyžadují ovšem, aby se oprávněnému nároku dostalo vykonatelnosti v době co nejkratší, což může býti důvodem omezení opravných prostředků. Právní řád i právní bezpečnost však neméně vyžadují, aby rozhodnutí konečné bylo — pokud možno — také správné. Protože každé omezení opravných prostředků zmenšuje také garancie správnosti rozhodnutí, nabádá tato potřeba správnosti k opatrnosti. Jde o to, jak tyto protichůdné zájmy vyrovnati, aby bez újmy správnosti bylo opravné řízení omezeno k urychlení sporů.

Nechci tvrditi, že správnost rozhodnutí také v zásadě roste zvyšováním počtu instancí, ale byly to zajisté důvody správné, jež vedly v civilních věcech k nynějšímu systému tří stolic. Přetíženi nejvyššího soudu je zajisté zjevem pozoruhodným také s praktického hlediska, protože pro praksi nemůže býti lhostejno, dostane-li se straně vykonatelného rozhodnutí sporu teprve po několika letech. Tyto neblahé poměry volají ovšem po nápravě. Té však lze docílit jenom, bude-li zasažena sama příčina tohoto úkazu. Náprava může býti sjednána justiční správou, pokud jde o obsazení soudu, metodu práce, kvalifikaci soudců a pod. Zákonem pak pracuje se k nápravě vhodným omezením opravných prostředků. Snahou musí býti, aby vyloučeny byly takové obranné prostředky, o kterých již předem lze říci, že nemají naději na úspěch, že jsou zřejmě bezpodstatné nebo dokonce svévolné. Není o tom pochybnosti, že nával spisů u nejvyšší instance z velké části připsati je na vrub takových opravných prostředků, jež podány byly jenom proto, aby vykonatelnost byla oddálena. Jsou mezi nimi přemnohé, které nebylo vždy možno a které ani nyní nebude lze vyřídití vždycky jenom zkrácenou formou, takže jejich vyřízení vyžaduje značné práce a času. Čím větší nedodělky, tím ovšem je větší ono oddálení a tak vzrůst nedodělků nepřímou působí na dlužníky, aby se obraceli až ke třetí

stolici, protože náklady tohoto opravného prostředku jsou v poměru k ostatním nákladům neznačné, vyhlídka na několikaleté oddálení vykonatelnosti neleká se ani rizika případného trestu pro svévoli, ať by se ho dostalo straně nebo právnímu zástupci. Zneužití opravných prostředků lze považovati za úměrné výši hodnoty předmětu sporu.

Náš právní řád v zásadě váže přípustnost opravného prostředku na peněžitou hodnotu předmětu sporu. Toto dělítko jest však velice mechanické, nedbá se při něm podstatných momentů jiných, podle nichž by se spíše dala přípustnost opravných prostředků upravití podle individuální povahy toho kterého případu. Ani v trestním právu nevystačil zákon jenom s kriteriem peněžitě hodnoty, nýbrž správně přihlíží také k jiným okolnostem a správně je hodnotí. V civilním řízení bylo by lze smířiti se s kriteriem hodnoty peněžitě jenom u věcí nepatrných. V takových věcech zajisté právem klade právní řád důraz na to, aby věc rozhodnuta byla s konečnou platností co nejdříve. Rychlost jde tu před požadavkem bezpečné správnosti podle zásady minima non curat praetor; věci poslouží se svědomitým rozhodnutím zkušeného muže, arbitrium boni viri, a rozhodnutí smí spočívatí třeba také spíše na jus aequum než strictum. Ale ovšem smí býti takové urychlené řízení omezeno na věci s k u t e č n ě nepatrné. Může býti pochybno, zda zákon nešel tu dosti daleko, stanoviv hranici bagatelního řízení na 500 Kč. Tento peníz pro mne osobně není částkou nepatrnou a nebude se takovou zdáti ani obchodníkům, živnostníkům nebo zemědělcům, zvláště když se tu nehledí k útratám, které mohou základní částku několikrát převýšiti; uvážiti je také, že několik takových „nepatrných“ věcí, shlukne-li se v jedné osobě, může svým výsledkem pro ni vésti k neblahým koncům.

Další takovou mezí je částka 7000 Kč. Do této částky není přípustné dovolání proti souhlasným rozsudkům nižších stolic. Tato částka je sama o sobě vysoká a uváží-li se, že strana podlehnuvší ve sporu ponese mimo své útraty také útraty odpůrcovy, objeví se nám v praxi pro podlehnuvší stranu břímě značně vysoké. Podle nynější procesuální techniky procesních soudů, které jsou a zůstanou přetíženy, nebudou řídkými případy, v nichž břemeno ono dosáhne výše několika desítek tisíc Kč.

Za takových poměrů dlužno uvážiti dva pozoruhodné momenty: předně je to strana podlehnuvší ve sporu, u které zůstane pocit bezpráví, které jí bylo způsobeno omezením opravných prostředků, zvláště jde-li o případ pochybný a je-li strana pocti-

vě přesvědčena o svém právu a o bezpráví, které se jí stalo rozhodnutím. Druhý pozoruhodný moment je na straně soudu. Také soudcové jsou jenom lidé a podléhají psychologickým účinkům. U nejvyššího soudu si soudce po čase uvědomí, že rozhoduje vždycky s konečnou platností, že tu není vyšší instance, na kterou by mohl svalit odpovědnost. Vede to — můžeme říci zpravidla — k vědomí zvýšené odpovědnosti. Ne tak u nižších soudů. Tam jsou děleny případy, v nichž je opravný prostředek přípustný, a jiné, u nichž je vyloučen. U soudců zůstává vědomí, že je tu přece jenom ještě třetí stolice, která by — v zásadě — přece jenom mohla rozhodnouti. Nelze to ani vytýkati s hlediska poctivé snahy, dobré vůle a odpovědnosti, jestliže tu soudy takovému psychologickému vlivu podléhají a rozhodnou-li se v pochybných otázkách nakonec pro řešení, které je jim možné, a které umožní, aby věc přece byla přezkoumána nejvyšším soudem, třeba nemají plného přesvědčení o tom, že jenom toto jejich řešení je správné. Druhá stolice odhodlává se proto ke změně rozhodnutí soudu první stolice mnohdy z oportunních důvodů, které nelze předem zavrhnouti, a mnohdy má na mysli také potřebu jednotného řešení v judikatuře.

Tyto zkušenosti, jimž se nesmíme uzavíratí, mohly by nás vésti na správnou cestu, kdyby totiž soudu bylo umožněno, aby v konkrétní věci výmínečně ať k návrhu stran nebo z úřadu směl z vážných důvodů připustiti opravný prostředek také tam, kde by jinak byl podle zásad zákonných vyloučen. V tom směru učiněn byl již první krok u soudů pracovních a také v zákoně č. 251/34 Sb. z. a n., podle něhož smí odvolací soud prohlásiti v rozsudku dovolání za přípustné, protože jde o rozhodnutí zásadního významu. Ustanovení toto dlužno uvítati; zákon však zůstává jaksi jenom na půli cesty. Zásadní otázky, vyžadující jednotného řešení, mají býti tedy řešeny z popudu konkrétního případu, čímž se má prakticky dosáhnouti, aby odpadly podobné spory, ať již zahájené nebo teprve zamýšlené a v kterékoliv oblasti. Ne tedy onen konkrétní případ sám a přímo měl ukázati potřebu dovolání, nýbrž onen účinek rozhodnutí na jiné právní poměry byl vlastním důvodem tohoto významného předpisu.

Než potřeba opravného prostředku může se i jinak ukázati podle povahy konkrétního případu, mohou tu nastati různé případy a působiti různé důvody a pohnutky. Odvolací soud si na př. uvědomuje obtížnost rozhodnutí, které svým účinkem velmi citelně zasáhne stranu, která podlehne; má třeba sám pochybnosti o tom, zda věc byla skutečně po všech stránkách skutkových probrána a zda byla správně posouzena, protože jde o otáz-

ky spletité a sporné, třeba nikoli zásadní. Rozhodnutí nestalo se jednohlasně, při hlasování činěny byly velice vážné námitky, které nabádají k tomu, aby věc byla přece jen prozkoumána v poslední instanci, tak aby ani strana podlehnuvší necítila se dotčenu a zkrácenu omezením opravných prostředků; ani tento moment nesmí býti podceňován. Mohou se vyskytnouti i jiné velice vážné důvody, na které ani nepomýšlíme. Proto by se doporučovalo také v zájmu soudců, působících v druhé stolici, aby jim byla dána možnost ze závažných důvodů připustit dovolání nebo další opravný prostředek. (Mohlo by býti použito této zásady vhodnou úpravou analogicky také pro řízení bagatelní.) Nemusíme se obávat, že by soudy této možnosti zneužívaly a že by omezení opravných prostředků bylo tak v praxi zmařeno. Ale ovšem za to s touto úpravou, totiž s výhradou právní moci, mohla by býti hranice přípustnosti podle peněžité hodnoty předmětu sporu bez nebezpečí posunuta do značné výše. Ani po skutkové, ani po právní stránce nejsou totiž potíže řešení přímo úměrné a v souvislosti s peněžitou hodnotou petitu: také u velikých hodnot může jíti o případy jasné po skutkové i právní stránce a naopak zase mohou býti jiné případy po obou stránkách obtížnější pro strany i soudce a také hmotné účinky rozhodnutí mohou v nich býti podle poměrů tíživější než u petitů vysokých.

Takovým ustanovením zákona o výhradě právní moci (která není jinak u nás neznáma — na př. u zrušujících rozhodnutí) umožněna by byla individualisace případů; úprava opravných prostředků stala by se pružnější, nebezpečí, jež vyplývá z každého omezení opravných prostředků, by se podstatně zmírnilo a úprava nemusila by býti jenom rázu přechodného, nýbrž mohla by býti trvalá. Nemusila by býti ovšem omezena jenom na rozhodnutí, vydaná ve formě rozsudku, nýbrž také na usnesení jmenovitě v otázkách, které svým právním nebo hospodářským významem a účinkem přece jenom v praxi volají po přezkoumání ve stolici třetí a poslední. Návrh strany bylo by připustiti jenom před vydáním rozhodnutí (§ 416 c. ř. s.). Rozhodnutí o něm bylo by pro vyšší soud závazné a bylo by konečné také pro strany, nechť vyznělo ve smyslu kladném nebo záporném. Jednak z této příčiny a jednak proto, že jde jenom o volné uvážení soudu, netřeba rozhodnutí o návrhu odůvodňovati (odchylka od zásady v § 428 c. ř. s.).